

Valter Tauli 75-vuotias

V. Tauli

75 vuotta täytti dosentti Valter Evald Tauli (aiemmin Poissman) Upsalassa 13. marraskuuta. Hän on syntynyt Tartossa. Kotikaupunkinsa yliopistossa hän opiskeli 1920-luvulla viroa ja sen sukukieliä, ja valmistuttuaan hän työskenteli 1931–39 Tallinnassa kymnaasinopettajana. Ennen siirtymistään Ruotsiin hän toimi mm. assistenttina Tarton yliopistossa. V. 1962 hänestä tuli Upsalan yliopiston dosentti.

Valter Taulin tutkimustyö on kohdistu-

nut erityisesti kielenhuoltoon, grammatikkaan ja kielten struktuuriin. Hän on kansainvälisesti tunnettu kielenhuollon teoreetikko ja äidinkiellensä osalta myös käytännön oikeakielisuysmies. Tältä tutkimusaralta on mainittava ennen kaikkea kolme mittavaa teosta. V. 1938 ilmestyi Taulin opinnäytetyö »Õigekeelsuse ja keelekorralduse põhimõtted ja meetodid», jonka pääkohdat tulivat ulkomaisenkin lukijakunnan ulottuville laajahkon ranskankielisen referaatin välityksellä. Tässä teoksessa selvitetään oikeakielisyyden ja kielenohjailun periaatteita ja menetelmiä erityisesti viron aineiston pohjalta. Huomiotta eivät jää ulkomaillakaan esitetyt kielenhuoltoon koskevat näkökohdat. Tämän nuoruudentyön pohjalta versoi kolme vuosikymmentä myöhemmin kaksi merkittävää monografiaa, nimittäin »Introduction to a Theory of Language Planning» (Uppsala 1968) ja samana vuonna sen vironkielinen versio »Keelekorralduse alused». Englanninkielinen teos herätti laajaa kansainvälistä huomiota. Se soveltuu käsikirjaksi oikeastaan jokaiselle kielenhuoltajalle äidinkielestä riippumatta, sillä siinä käsitellään kielenhuollon periaatteiden kannalta morfologiaa, syntaksia, leksikologiaa ja grafemiikkaa sekä kielenhuollon menetelmiä lähes sadasta kielestä otetuina esimerkein ja vironkielisessä teoksessa myös fonologiaa. Kirjoittaja arvostaa suuresti Johannes Aavikin kielenuudistus-työtä, ja »Introduction»-teoksessa tehdään Viron kielenuudistusliikkeen periaatteet yleisesti tunnetuiksi vieraskieliselle lukijakunnallekin. Suomalaisten kannalta on

miellyttävää, että Tauli kiinnittää monin tavoin huomiota myös meikäläiseen kielihuoltoon. Hän osoittautuu suvaitsevaksi oikeakielisyysemieheksi, jolle kieli on ennen kaikkea vapaasti säädeltävä väline. »Introduction» on edelleen merkittävin kielihuollon yleisesitys. Vaikka tekijä onkin laatinut 17 kategorisen tuntuista yleissääntöä, hän haluaa pitää niitä vain yhtenä ratkaisumallina. Keskeisiä ovat selvyyden, taloudellisuuden ja esteettisyyden periaate. Valter Tauli on tavallaan paradoksinen kielihuoltaja; hänen asenteensa tiukkoihin kielenormituspyrkimyksiin on kielteinen, mutta tärkeää hänelle on tietoisuus kielenohjailun mahdollisuuksista. »Keelekorralduse põhimõtted» -teostakaan ei sovi lukea moitteettoman viron kielen oppikirjana, sillä kirjoittaja huomauttaa jo esipuheessa, että kirjan kieli eroaa monessa suhteessa oikeakielisyyssanakirjan ja koulukieliopin normeista. Valter Tauli on halunnut tehdä kielihuollosta nimenomaisesti itsenäisen tieteenhaaran.

Tauli on viron kielen historian huomattavimpia kieliopin tekijöitä. V. 1972 hän julkaisi lähinnä vironkielisille tarkoitettun normatiivisen kieliopin »Eesti grammatika I: hääliku-, vormi- ja sõnaõpetus» ja seuraavana vuonna laajemmän englanninkielisen version »Standard Estonian Grammar, Part I: phonology, morphology, word-formation». Myös grammaattikkona Tauli on omaperäinen. Hänen mielestään esimerkiksi viron sananalkuiset *g*, *b*, *d* voitaisiin jokseenkin kauttaaltaan korvata *k*:lla, *p*:llä ja *t*:llä, monikon partitiivin *-sid*-päätteen asemesta kelpaisi *-si* ja partitiivin *-nud*-lopun asemesta riittäisi *-nd*. Vuosikymmenien aikana käyty kansainvälinen keskustelu viron kvantiteettien fonologias-ta saa nyt Taulista binaarisuuden kannattajan. Foneemit luokitellaan lyhyiksi ja pitkeiksi; vastaavasti tavut jaetaan kvantiteetiltaan lyhyihin ja pitkiin, mikä ei kuitenkaan merkitse tavanomaista jakoa lyhytvokaaliin avotavuihin ja muihin. Samalla käytetään heikko- ja vahvapainoisen tavun käsitteitä, jotka juontunevat Wiedemannin kieliopista. Pisimmälle Taulin

originelli kielioppiteoria menee viron morfologiassa, jossa kieliopilliset muodot johdetaan grammeemeista. Ne muistuttavat paljolti saneita. Tällaisesta johtamisesta seuraa aivan uudenlainen sääntösystemi, jonka pohjamuodoksi on nomineissa otettu yksikön nominatiivi ja verbeissä *-ma*-infinitiivi. Taulin grammeemiajattelusta sitten johtuu, että hänen kieliopissaan ei puhuta lainkaan deklinaatioista eikä konjugaatioista. Ratkaisevasti uuden lisän viron kielen tutkimukseen Tauli antaa kielioppinsa derivaatiota käsittelevässä osassa, joka käsittääkin puolet englanninkielisestä kieliopista. Se on ennennäkemättömän jäntevä viron johto-opin yleisesitys.

Taulin kieliopin jatko-osa »Eesti grammatika II: lauseõpetus» ilmestyi 1980. Se ei pyri niinkään normatiivisuuteen kuin viron kirjakielen kuvaukseen. Tekijän itsenäistä tutkimusotetta kuvanee se, ettei tähän teokseen liity kielitiedettä koskevia kirjallisuusviitteitä; kieliopin ensimmäisen osan bibliografiassa on mainittu joitakin hakuteoksia ja yksi kielioppi. Taulin lauseoppikin on omaperäisyydessään virkistävä ja uusia näkökulmia aukova. Keskeiseksi on nostettu laaja-alaisen sanaliiton, sanoisiko lauseliiton (*ühend, sõnaühend*) käsite, jolloin tavanomaiset lauseenjäsenet ovat tällaisen lauseliiton jäseniä. Kieliopin esittämiin lauserakenteisiin kuuluvat täydelliset lauseet (*täislause*), finiittiverbittömät vaillinaislauseet (*vaeglause*) ja aukkolauseet (*lünkklause*). Merkitykseltään ja muodoltaan lauseet jakautuvat kysymys- ja väitelauseisiin. Kirjoittajan konkreettinen ja lakonisen selvä esitystapa on jo ehtinyt herättää ihastusta.

Suuren työn Tauli on tehnyt strukturiipirteiden tutkijana. V. 1966 ilmestyi hänen kirjansa »Structural Tendencies in Uralic Languages», jota varten hän oli aloittanut aineiston keruun jo v. 1943. Tässä teoksessa käsitellään laajasti uralilaisten kielten analyyttisiä ja synteettisiä tendenssejä, sanajärjestystä ja erilaisia vaihteluja ja yleistyksiä. Valaistusta saavat äänne-, muoto- ja lauseopin johtavat kehityspyrkimykset. Uralilaista kieliperhettä ei tarkastella vain erillisenä kokonaisuutena

vaan se suhteutetaan muihin kielikuntiin. Taulin esityksessä on runsaasti liittymäkohtia areaalilingvistiikkaan. Tämä teos kertoo tekijänsä harvinaislaatuudesta laaja-alaisuudesta. Sen dispositio näyttää perustuvan pääosin kirjoittajansa v. 1958 Suomalaisen Tiedeakatemian annaaleissa julkaisemaan teokseen »Structural Tendencies of Languages», jossa hän käsittelee monissa kielikunnissa ja kymmenissä kielissä havaitsemiaan morfologisten ja syntaktisten muutosten tendenssejä. Äidinkielenä viron rakenteeseen Valter Tauli keskittyi v. 1956 puolustamassaan väitöskirjassa »Phonological Tendencies in Estonian», jota voisi pitää viron ja erityisesti sen murteiden struktuurihenkisenä äännehistoriana. Hänen selittävä asenteensa tuo virkistäviä aspekteja moniin ennesiäänkin pohdittuihin viron kielihistorian ongelmiin.

Edelleen on mainittava, että Taulin toimittamia ovat tärkeät sanastohakemistot »Word index to August Mälk's Tee kaevule I» (1964) ja Andrus Saaresten »Eesti keele mõisteline sõnaraamat» -teoksen indeksi (1979).

Dozentti Tauli on ollut ahkera kirjoittaja myös useissa meikäläisissä tieteellisissä julkaisuissa, monesti Virittäjässäkin. Artikkelissaan »Astmevahelduse tekkimise foneetilised tingimused» (Vir. 1947) hän pohtii astevaihtelun synnyn edellytyksiä Vernerin lain pohjalta ja korostaa erityisesti edellisen tavun heikkopainouuden merkitystä. Lyhyessä kirjoituksessaan »Keelekorraldusteooriast» (Vir. 1948) Tauli esittelee sitä kielenhuollon yleistä teoriaa, joka tulee laajemmalti puheeksi aiemmin mainituissa monografioissa. Artikkelissa »Language and logic» (SUST 125, 1962) lähdetään kielen yleisrakenteesta ja päädytään gerundirakenteen tarkasteluun oikeakielisyyden ja logiikan kannalta. Tutkielmassa »Eesti kirjakeele sõnajärje probleeme» (Vir. 1959) käsitellään viron kielen lauseenjäsenten paikkaa ja erilaisten lauseiden sanajärjestystä. Artikkelit »Totaalobjekt eesti kirjakeeles» (SUST 145, 1968) pyrkii täsmentämään ja yksinkertaistamaan totaaliobjektin käyttösääntöjä.

Esityksessään »Keele väärtamine» (Vir. 1961) Tauli ottaa kiinnostavasti kantaa siihen, onko tietty kieli yhtä hyvä kuin jokin toinen, voidaanko jokaisen kielen avulla ilmaista kaikki ja ovatko kaikki kielet yhtä helppoja.

Keskusteluun viron kielen kvantiteettien fonologisuudesta Tauli on osallistunut useaan otteeseen (SUSA 57, 1954; Helsingin fennougristikongressi 1965; Acta Linguistica Hafniensia 9, 1966; SUST 150, 1973). Hän on pohtinut usein myös kielenilmiöiden historiaa. Tässä mainittakoon tutkielmat, jotka käsittelevät viron vokalisoinnin ikää (Apophoreta Tartuensia, 1949), viron astevaihtelun alkuperää (Annales Societatis Litterarum Estonicae in Svecia 1, 1952), viron kvantiteettisysteemin alkuperää (SUSA 57, 1954) ja affiksien alkuperää (FUF 32, 1956), jolloin tekijä tähdentää erityisesti sekreetion ja adaptaation osuutta suffiksien synnyssä.

Virittäjä haluaa toivottaa avustajalleen, ahkeralle tutkijalle ja tieteellisten paradoksien ystävälle Valter Taulille onnea merkkipäivän johdosta.

SEPPO SIHONEN